

Акмен І. Р.

*Харківський національний університет будівництва та архітектури
(вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна; e-mail: inna.akmene@gmail.com;
ORCID: 0000-0001-6908-532X)*

ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНОГО ДОСВІДУ Й РОЗРОБКА ЖИТЛА УКРАЇНСЬКОГО КОЛГОСПНИКА: ДИСКУСІЯ В ПЕРІОДИЦІ 30–40-х рр. ХХ ст.

Спроби радянських ідеологів побудувати нове село з долученням самих колгоспників до проектування свого житла виникли в 30–40-х рр. ХХ ст. як напрям державної політики й чергова настанова радянським архітекторам. У зв'язку з тим, що ці питання пожвавлено обговорювалися в професійних періодичних виданнях, предметом авторського аналізу стає недосліджена площина дискурсу про те, як радянська ідеологія співіснує з пошуками ідентичності української мрії та як її носії, озброєні новими ідеологічними гаслами, беруть участь у процесі проектування, сприяючи поширенню професійної свідомості й налагодженню архітектурної просвіти на засадах соцреалізму.

Ключові слова: українська архітектурна спадщина, житло колгоспника, архітектурна періодика, публіцистика, архітектурна просвіта громадськості.

Вступ. Дослідження змін у формуванні напрямків архітектурної просвіти як складової професійної діяльності в часи радянської суспільства 30-40-х рр. ХХ ст. зумовлено кількома причинами. По-перше, підґрунтям цих змін ставав механізм примусової трансформації професійного мислення й діяльності в напрямку ідеології соцреалізму. Професійна спільнота опиняється в центрі перебалансування життєвого світу та вже не може залишатися носієм національної свідомості, освіченості й креативності. По-друге, народні традиції, що збереглися та в певних аспектах формувалися за наказом держслужбовців, спиралися спотвореному уявленню про буття людини, сенси її діяльності й візії національної приналежності радянському суспільству.

Радянська архітектура України в 30–40-х рр. ХХ ст. підтримувалася професійною періодичною пресою. Джерелом поширення інформації були: «Архітектура СРСР» (Москва, 1933-1941), «Архітектурна газета» (Москва, 1934-1939) і журнал «Архітектура Радянської України» (Київ, 1938 - 1941), які проголошували ідеологічні засади професійної культури. Шпальти часописів заповнювалися постановами та «програмними» матеріалами з однотипною ідеологічною інформацією. У статті «Завдання архітектора і «Архітектури Радянської України» було проголошено позицію

редакції як «більшовицького органу архітектурної громадськості» [1, С. 13] та запропоновано програму дій українських архітекторів. Старі виміри національного романтичного напрямку всотуються до змісту соцреалізму, що проголошується творчим методом і новою формою життєсприйняття.

«Національні» питання надійно пов'язуються з пролетарським, партійним та ідейним як прояви буття народу, поєднаного в єдиному радянському річищі. «Які ж принципи національної архітектури?». Відповідь ставала прикриттям справжніх намірів влади й міфом про національний розквіт.

Набувають значущості проблеми «творчого використання прогресивної класичної, головним чином вітчизняної спадщини» і «життєвих потреб країни ... стосовно всіх видів архітектурної творчості і, особливо, архітектури житла» [2, С. 13]. Так, важливою віхою для архітекторів стала реалізація нового політичного напрямку «виживання вікової протилежності людського суспільства — протилежності між містом і селом» [3, С. 1]. Архітекторів залучили до конкурсів з розробки забудови села, проектуванні сільських клубів, житла колгоспника й організації соціалістичного буття на селі (рис. 1). В архітектурній публіцистиці набув поширення огляд конкурсів, розгортання професійних дискурсів та

практик проектування з використанням народного досвіду, що й посьогодні становить царину недослідженого матеріалу.

Рис. 1. Триумфальна арка «Да здравствует смычка города с деревней», 1935 р.

Тематика українізованого варіанту радянського соцреалізму відбилася в проектних рішеннях, історичних дослідженнях та в дискусіях на шпальтах професійної періодики. Архітектурна спільнота України повною мірою не встигла реалізувати всі ці задуми – цитування «народних» елементів або «історичних форм» керівництвом розглядалося як тенденція до «буржуазного націоналізму», а проектування в «чистих формах конструктивізму» породжувало звинувачення в буржуазному космополітизмі [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми доводить, що події в архітектурі України 30-40-х рр. розглядаються з різних сторін, але не приймають до уваги всі прояви повсякдення архітектурної дійсності – змін у професійному мисленні й публічній діяльності архітектора. За твердженням О. І. Генісаретського, «стійкість повсякденності є однією з основних підстав ідентичності способу життя» [5], що яскраво відбивається в цілості уявлень про умови існування архітектурної просвіти в полі людських потреб. Для розуміння нових норм і стандартів життя, пов'язаних з численними ідеологічними і політичними подіями 30-40-х рр. XX ст., саме повсякдення стає виміром, «який відкриває можливість переглянути професійну та культурно-історичну спроможність визначення національної складової в професійній діяльності архітектора» [6].

Планування та забудову села в 1930-і роки в контексті змін загальної спрямованості соціальної політики в архітектурі розглядає Н.О. Беккер, Р.Я. Хигер, Ю.Л. Косенкова, Н.В. Тепцов, М.Г. Меєрович. Змістові національних вимірювань соцреалізму, проголошеного як творчий метод і нова форма організації життєдіяльності на селі, присвячені праці О.А. Вутке, П.Ф. Альошина, Б.С. Черкеса, С.М. Лінди, Г. Бронувицької, Т. Г. Свєрбілової, В.Э.Алешина, В.Э. Хазанова, І.Р. Акмен та ін.

Архітектуру періоду соцреалізму як складову культурологічної структури мислення розглядають О. В. Іконніков, М. Г. Меєрович, Д. Хмельницький, С. О. Хан-Магомедов, І. Казусь, Я. Вуск, В.З. Паперний, С. Г. Іванов та інші.

Соціальний вимір архітектурної діяльності й одержавлення професійної архітектурної практики досліджено в працях В. Л. Глазичева, М. Г. Меєровича, у дисертаціях О. П. Буряка, О. В. Ярового.

До української хати як продукту архітектурної творчості народу в наукових працях з початку XX ст. звертались В. Січинський, В. і. Д. Щербаківські, М. Біляшівський, Д. Дяченко, Ю. Павлович, М. Сумцов, В. Бабенко, С. Таранушенко А.С. Бежкович та інші.

Отже, пошук національних засобів виразності в проектуванні житла для колгоспника, за словами В.Є. Хазанової, став напрямом досліджень «без певної принципової установки», в основі якого – «еклектичне використання спадщини» [7], але цей напрям чи «національний» струм в архітектурі соцреалізму 30-40-х рр. XX ст. потребує теоретичного перегляду та конкретних досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перший посібник із проектування садиби колгоспника було укладено в 1924 р. Наркомземом України – це «Альбом проектів планування сільських поселень і садиб» [8], у 1926 р. з'явився альбом – «Проекти сільського будівництва» [9] за редакцією В. А. Бєсмертного, О. М. Вербицького, В. А. Обремського, М. О. Даміловського, Д. М. Дяченко. У 1929 р. Всеукраїнський союз сільськогосподарчих колективів (Укрколгосп) на підставі конкурсних проектів видає «Альбом

проектів будівель у колгоспах» [10] за редакцією М. О. Даміловського, Д. М. Дяченко, М. В. Чайковського, П. Ю. Шпари.

З часом при створеній Всесоюзній академії архітектури в 1934 р. відкрито науковий Кабінет сільської архітектури (голова А. Кондахчан) та у 1935–1937 рр. проведено низку конкурсів з проектування нового села. На початку 1935 р. ухвалено рішення підготувати альбом з напрацюваннями з проектування на селі як посібник для залучення колгоспників до архітектурної діяльності (рис. 2), який і був виданий у 1937 р. [11].

Рис. 2. «Альбом проектов применяемых в сельскохозяйственном строительстве». Сельхозстройпроект, 1937 р.

Взагалі 1935 р. для архітектурної спільноти став дуже напружений. Спробу з'ясувати, чого ж бажають самі колгоспники, було зроблено Оргкомітетом Співки радянських архітекторів під час II Всесоюзного з'їзду «колгоспників-ударників», що відбувся в березні. Під час з'їзду була проведена творча нарада архітекторів, до якої майстри підготували виставку перших спроб із проектування колгоспної хати. П. Ю. Шпара висунув пропозицію щодо створення спеціалізованих проектних майстерень для колгоспу. У квітні в Харкові пройшла Нарада з питань застосування в архітектурі національних форм, яка зібрала близько 30-ти архітекторів, скульпторів й художників [12]. На Всесоюзній творчій нараді архітекторів у травні українська делегація у голові з О. Г. Молокіним (рис. 3) звітувала, що для архітекторів України велике значення має проблема архітектури «соціалістичної за змістом, національної за формою

[13], а В. К. Троценко у доповіді наголосив на необхідності «надзвичайно обережно підходити до завдання створення національної архітектури, ретельно відділяючи продукти народної творчості від того, що є специфічним виразом соціального ладу, який відійшов у минуле» [14]. На це О. Г. Красносельський зауважив, що необхідно брати до уваги «національні особливості України, які не зауважені столичними архітекторами Москви. У нас є свої пісні, свої орнаменти, своє ужиткове мистецтво, яке не чуже сучасності» [15].

Рис. 3. Українська делегація Всесоюзної творчої наради архітекторів з колгоспної архітектури. Сидять (зліва на право): О. Л. Красносельський, О. Г. Молокін, Д. М. Дяченко, М. О. Даміловський, Г. О. Яновицький. Стоять (зліва на право): В. Г. Кричевський, О. В. Лінецький, Я.А. Штейнберг, М. В. Холостенко (Архитектурная газета, № 29, 1935)

У вересні-жовтні 1935 р. під час XIII Міжнародного конгресу архітекторів у Римі було розглянуто питання про співпрацю архітектора і замовника, ігноруючи посередні підрядні організації. З метою вдосконалення відносин з замовником, європейські архітектори запропонували дії щодо пропаганди архітектури — ознайомлення широкої публіки з архітектурними проектами й архітекторами, які мало кому відомі. Інша справа «в системі соціалістичних відносин, — констатує кореспондент «Архітектурної газети», — де немає рабської залежності архітектури від примхи замовника, від комерційних вподобань будівельних фірм, ... а є висока суспільна місія, яка віддана архітекторові» [16].

У листопаді 1935 р. Наркомзем СРСР в особі «Сельхозстройпроекту» наголосив

конкурс на проекти для села [17]. До архітектурної співпраці та участі в конкурсі були залучені колгоспні ради та самі колгоспники. На радіозвернення до колгоспників з проханням надсилати свої пропозиції із сільської оселі були отримані відповіді, де вони описували заможне «куркульське» житло, з яким влада боролася під час колективізації (рис. 4). У порядку самодіяльного будівництва отримала розвиток тенденція до збільшення числа житлових кімнат, до їх освітлення й розподілу за функціями.

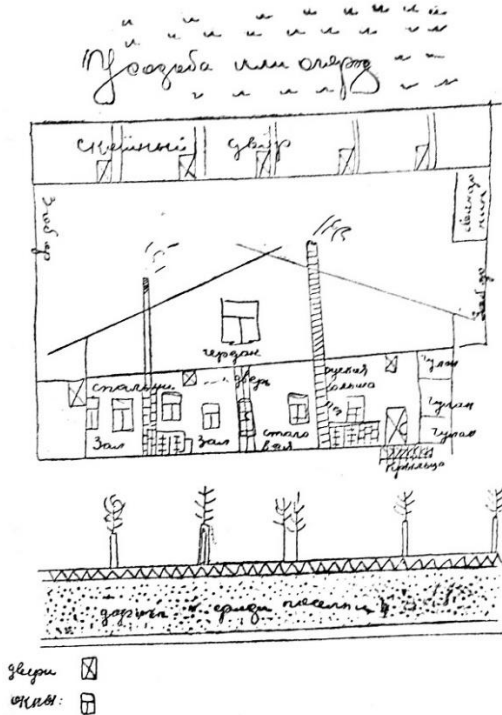

Рис. 4. План колгоспного будинку, надісланого до Академії архітектури колгоспником (Архитектурная газета, № 68, 1935)

Дискурс з архітектурною спільнотою у світ проектування нового буття на селі зосереджувався на обговоренні різних варіацій «хатних» образів. Архітектурні міркування поширювалися від описовості функціональної організації житла до етнографізму та ментальності у призмі національної ідентифікації. «Колгоспники збирають за своєю ініціативою колгоспні й районні архітектурні конференції, – пише архітектор О. О. Вутке, – щоб вирішити питання, якою має бути нова колгоспна хата, ... але ми повинні зуміти зі спадщини минулого витягти не самі форми, а характер, спосіб даної національності говорити мовою архітектури»

[18]. «Поруч з народним досвідом у будівництві селянського житла, – пише М. І. Сімікін, – проектантам типової колгоспної садиби і хати треба насамперед врахувати незрівнянно зрослі за роки революції культурні вимоги і потреби колгоспників, нові звички та запити, що з'явилися у сучасного українського селянина» [19].

На початку 1936 р. конкурс на проекти садиб і житла, а також конкурс пропозицій було продовжено [20]. Надійшло багато проектів, з яких жоден не був відзначений першою премією. Усі проекти зовсім не відповідали укладові життя колгоспника. Конкурс пропозицій (надійшло – 283) мав більш реальні наслідки. Більшість пропозицій подали колгоспники, лише одна була подана архітектором, дві десятниками й дві виконавцями робіт. Це свідчить про недостатню зацікавленість і малу обізнаність архітекторів з цією справою. «А є можливості розгорнутися архітектору на селі, – ставлять питання архітектори на шпальтах Архітектурної газети, – ... адже там немає великих обсягів. Це вірно, на грандіозні об'єкти в селі розраховувати не слід, але з цього не випливає обмеження архітектурних можливостей» [21]. Хоча у сільському будівництві не йшлося про «монументальність», нові реалії мали докорінно змінити підхід до будівництва на селі (рис. 5).

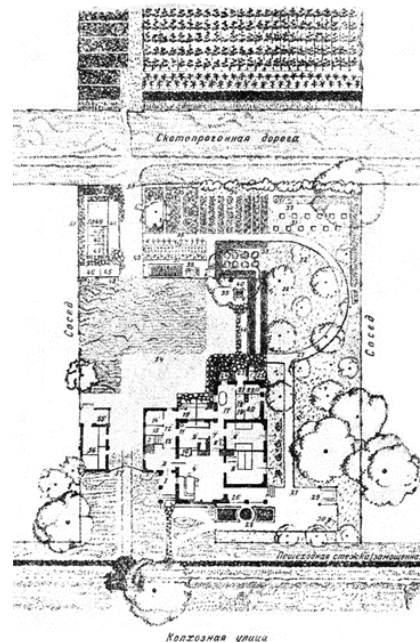

Рис. 5. План хати та подвір'я однородинного дома. Арх. О. А. Вутке (Беккер Н. О. Планировка и реконструкция колхозного села, 1936)

«Колгоспники, опановуючи висоти культури, вимагають впорядкування й реконструкції існуючих сіл, а також організації нових», – писав колектив авторів нового часопису «Архітектура Радянської України» [22]. І.І. Котков до цього додає, що «... вся творча ініціатива кожного колгоспника повинна вилитись на широкі колгоспні поля, що там вона буде підхоплена колективом і дасть прекрасні результати, індивідуальна ж садиба колгоспника, як підсобне господарство, повинна бути лише раціонально використана» [23].

За результатами конкурсу «Сельхозстройпроектом» у 1938 р. було видано альбом «Жилые дома для строительства в колхозах, совхозах и МТС», на що за поданими матеріалами з Полтавщини звертається К. Куниця. «Досить самого лише тексту на оправі, щоб не заглядаючи в альбом, зробити висновок про недостатню обізнаність авторів з справою. Адже вони не бачать різниці між житлом для колгоспників і житлом для робітників та службовців радгоспів і МТС. В передмові, поданій в альбомі, проекти будинків трактуються саме як проекти будинків для колгоспників. Проекти дають плани будиночків, типові для робітничих селищ...» [24]. Також присвячено цій темі статтю І. Мигай та В. Антошук, які звернули увагу архітектурної громадськості на одну з головних вад сільського будівництва – відірваність архітектурних проектів від реальних потреб селянина. Єдиним способом подолати цей розрив вони вважали залучення селян до обговорення проектів [25]. «Для того, щоб якнайповніше врахувати побажання майбутніх мешканців, після обстеження існуючих будівель архітектори зібрали нараду сільського активу, на якій висловили свої пропозиції та обговорили роботи харківської архітектурної майстерні при ОблЗУ, зокрема проекти колгоспних будинків. Ці проекти, на думку селян, виявилися незручними, а на думку самих архітекторів ще й надто дорогими і далекими від принципів народної архітектури» [26].

Теми здешевлення будівництва без втрат його якості торкається В. Верблюдов [27]. На його думку, лише вивчення зразків народної архітектури навчить архітекторів

та будівельників раціональному використанню місцевих ресурсів, а збільшити їх виробництво допоможуть місцеві майстерні. Також він вказує на недостатню увагу до розвитку сільської інфраструктури (технічних та промислових приміщень: стаєнь, лазень, клубів), без якої неможлива нормальна життєдіяльність села.

К. М. Жуков за матеріалами експедицій архітектурного кабінету Харківського будинку архітектора, проведених восени 1937 р. у Велико-Богачівському та Коломацькому районах Харківської області публікує статтю про розвиток прийомів планування етнічних поселень українців з далекої давнини [28]. Також Архітектурний кабінет наполегливо звертався до студентів із закликом збирати матеріали по народній архітектурі: «... Зарисовки, обміри, зібрані під час літніх поїздок на село, дадуть відповідну систематизацію та той необхідний матеріал, на якому будується проектування, щоб не стати відірваним від життя, паперовим ... Зібрані матеріали мають піти на чергову осінню виставку Будинку архітектора. Фотокопії з зарисовок при згоді авторів будуть передані Архітектурному кабінету для вивчення» [29].

Одна з найбільш гострих дискусій розгорілася навколо того, до якої межі архітектор може використовувати народній досвід, і щодо організації зовнішнього і внутрішнього простору садиби. Безпосереднім приводом до дискусії стала стаття проф. В.С. Величка, який зробив спробу підсумувати висвітлення цієї тематики у 1938-1939 рр. Традиційне селянське житло, – вважає Величко, – якнайкраще відповідає потребам селянина-землероба, піддаючи різкій критиці архітектора О. М. Кас'янова за те, що він «бере за взірць двохрядові міщанські домки або подібні до них типи селянські». Величко докладно розбирає проект Кас'янова (рис. 6), вказуючи на можливі незручності його планування: «житло, що пропонує тов. Кас'янов, не можна відносити до категорії колгоспних, бо вони не пов'язані з двором» [30]. Далі він додає, що «...особливо цінні й до того ж оригінальні є праці М. І. Сімікіна, як стаття про еволюцію народного житла на Україні, так і власний

опит, до того ж премійований, проект типової садиби і житла колгоспника. В суто науковому дослідженні на основі поглибленого вивчення та аналізу пам'яток, подано

тут вірну схему розвитку типів українського житла від передісторичної стежки і до сучасного підміського домка» (рис. 7, 8).

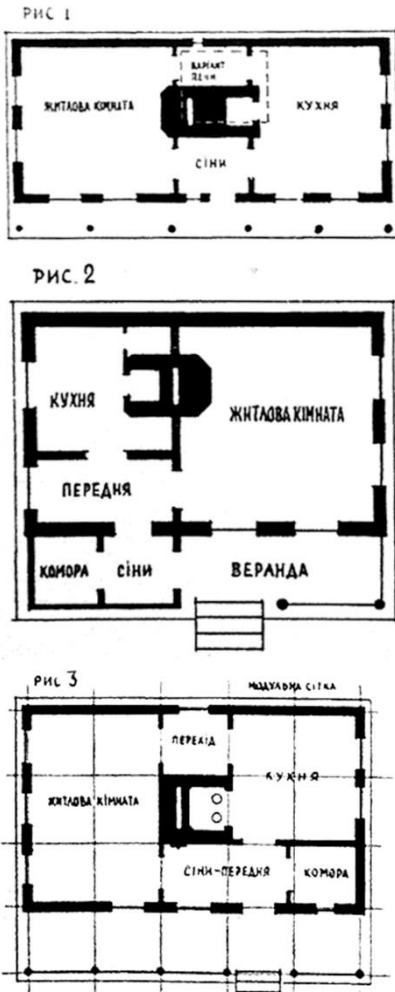

Рис. 6. Плани житлових будинків в Харківській області «хата на дві половини». Дослідження О. М. Кас'янова (Архитектура Радянської України, № 1, 1940)

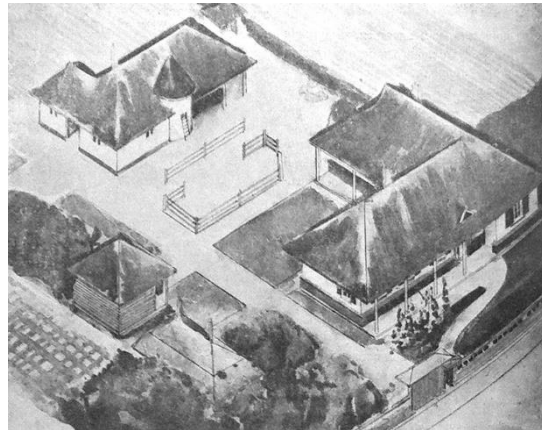

Рис. 7. Загальний вигляд садиби колгоспника. Проект М. І. Сімікіна (Архитектура Радянської України, № 8, 1938 р.)

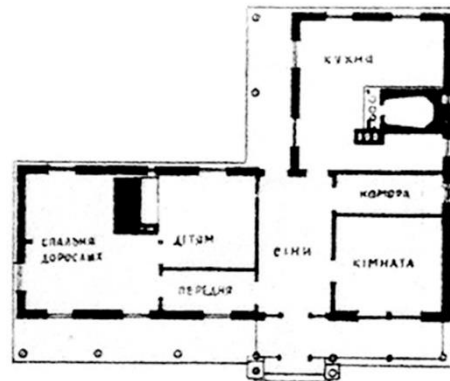

Рис. 8. План хати та подвір'я однородинного Проект М. І. Сімікіна (Архитектура Радянської України, № 1, 1940)

Як пропозиція до продовження дискусії, у журналі з'явилася рубрика «Дискусії про житло колгоспника», у якій була надрукована стаття-відповідь О.М. Кас'янова. «Це добре, що можна як слід посперечатись навколо одного з найцікавіших питань про житло колгоспника. Стаття професора Величко дає можливість поставити деякі питання, які стосуються цієї теми, – пише О.М. Кас'янов. – Ми певні, що наш підхід більш правильний, ніж підхід професора Величко та архітектора Сімікіна, які за своїм милуванням «народною» архітектурою не побачили тенденцій її розвитку, залишаючись на позиції дійсно мальовничої,

але нужденної та примітивної української хати. Справа в тому, що часи «хати» уже проходять. Важко сказати, скільки років буде тривати цей процес, але ясно, що на зміну «хати» приходять культурний житловий будинок колгоспника, споріднений з індивідуальним будинком міського робітника» [31].

У грудневому номері журналу за 1940 р. М.І. Сімікін відповів своєму опонентові: «Треба вивчати народне житло у загальному ході його історичної еволюції. Тільки тоді і можна буде зрозуміти архітектурну думку, вкладену народним зодчим, пояс-

нити його прийоми планування, конструювання й оформлення, мотив декору, ті художні принципи, які нам потрібні при спробах визначити рішення типу житла колгоспника» [32]. Дискусія продовжувалася і в наступних публікаціях. Так, у 1941 р. до неї приєднався І.І. Котков, який вніс до суто професійної суперечки ідеологічне забарвлення: «... Радянський архітектор — частина народу, озброєний певними знаннями, які є власністю всього народу, і якщо архітектор зумів вкласти в своє рішення колгоспного села справжнє піклування про людину, для якої житло було призначене, то його рішення буде вдалим, буде життєвим і дійсно народним» [33].

Архітектор В.К. Троценко присвятив значний час вивченню особливостей сільського будинку в різних регіонах (рис. 9) та зупинився на причинах, через які наявні конкурси не виконують своє завдання з єдиного підходу до справи сільського проектування та будівництва, тому що «... ідея єдиного конкурсу для країни, що розкинулася від Арктики до субтропіків, невдала в своїй основі, ... а конкретні завдання, а значить і реальні розв'язання можна дати лише для області, найбільше для групи однорідних областей або однорідних районів. Потреба в окремих конкурсах зв'язана не тільки з різними кліматичними умовами, побутовими звичками і так інш., а й з місцевими будматеріалами» [34]. «Адже у кожному селі, — стверджують І. Мигай та В. Антошук, — є майстри, які могли б взяти участь в оформленні будинків, а місцеві природні ресурси (наприклад, поклади глини, придатної для виготовлення дахової черепиці) дозволяють частково розгорнути виробництво на місці» [35].

В дослідженнях походження орнаменту як частини українського буття В.Г. Кричевський був одним із тих, хто першим осягнув синтетизм народної творчості. Він прагнув відродити актуальність і високий статус народного мистецтва й архітектури, які найтісніше пов'язані з повсякденним буттям. Починаючи від проекту садиби Кричевський поєднував архітектурні і декоративні мотиви на фасаді і в інтер'єрі (рис. 10).

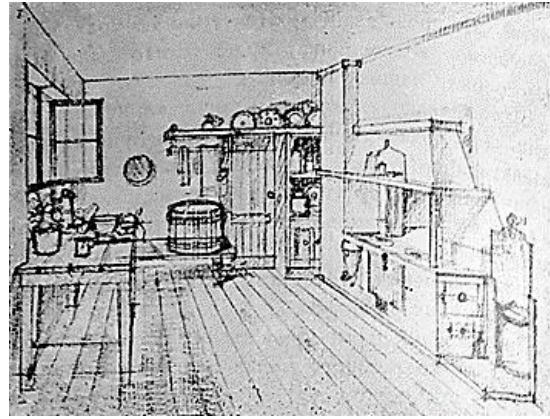

Рис. 9. Інтер'єр колгоспного житлового будинку (кухня). Архит. В. К. Троценко («Архітектура Радянської України», 1939 р.)

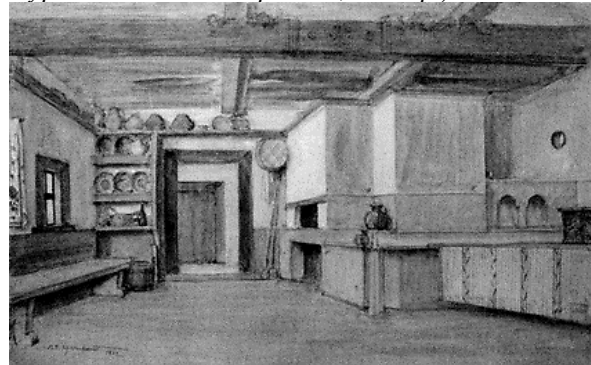

Рис. 10. Інтер'єр сільської хати. Архит. В. Г. Кричевський, 1942 р. (Рубан-Кравченко, В. В. Кричевський і українська художня культура ХХ століття, С. 479)

У 1939 р. Всесоюзна нарада із планування й будівництва в колгоспах, МТС та радгоспах визначила низку недоліків проектів сільського житла: одноманітність забудови; ігнорування кліматичних умов та рельєфу, специфічних потреб людей, що працюють на землі та умов праці, що змінилися. У програмному матеріалі часопису «Архітектура Радянської України» визначалося, що «... архітектурна виразність ... повинна відбивати національні традиції, народні форми архітектури і органічно вrostати в них, набуваючи якість сучасної радянської архітектури» [36].

За кілька років, що залишалися до початку війни, гасло про наближення сільської архітектури до рівня міста не просунулося далеко та входило в пряме протиріччя з політикою жорстокого економії коштів за рахунок села. Нечисленні проекти, створені в 1939-1941 рр., вимагали переробки, оскі-

льки нові вимоги стосувалися прискореного збільшення чисельності населення колгоспних сіл і зменшення індивідуальних присадибних ділянок. Особливий і надзвичайно важливий фактор самоорганізації професійної спільноти в архітектурі України у цей період «являє собою архітектурна просвіта, завдяки якій вдавалося деяким чином узгоджувати відносини архітекторів із пролетарським, партійним й ідейним різноманіття буття народу» [37].

Висновки. Архітектурна періодика, на сторінках якої відбивався і фіксувався історичний час з усіма його найхарактернішими ознаками, є джерелом важливого фактичного матеріалу, що не завжди перебуває у полі зору дослідників професійної культури. Дослідження публіцистики є особливим напрямом фахового відтворення проблем поточного історичного моменту, що становить зміст епохи.

Широкий огляд у пресі проектного матеріалу з використанням історичного досвіду побудови народного житла, який так і не був реалізований в розбудові села, звертався не до думки громадськості, яка тоді не мала ані права голосу, ані впливу, і не до архітекторів. Проектні задуми були потрібні партійному керівництву, від якого тільки й залежав успіх або невдача тих чи інших конкурсних ініціатив.

Пошуки типології житлового поселення та житлової садиби колгоспника набув потужний краєзнавчий рух, який захопив українських архітекторів і залучив до роботи дослідницькі інституції. Як наслідок політики планування селищ для робітників і розгортання будівництва житла на селі, краєзнавчий рух був спрямований на вирішення проблем раціонального житлового забезпечення. В дослідженнях того часу привабливими темами стає розробка теорії заселення нових міст, вивчення вимог сучасного побуту і засобів задоволення цих вимог.

Хоча багато слушних зауважень і пропозицій залишилося на папері, обговорення у професійній пресі дозволяло архітекторам бачити «планку», до якої треба було прагнути. Завдяки інформації «з місць» та аналітичним матеріалам вони отримали змогу побачити загальний стан сільського

будівництва, поділитися досвідом; залучити до дискусії і до спільної роботи спеціалістів суміжних галузей, підвищити рівень професійної свідомості.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Завдання архітектора і «Архітектури Радянської України» // Архітектура Радянської України. – 1938. – № 1 – С. 13-14.
2. Архітектура Радянської України за 40 років. – К.: Держбудвидав, 1957. – 251 с.
3. За новую архитектуру колхозной деревни // Архитектурная газета. – 1935. – № 3. – 13 Янв.
4. Машков И. Вылазка украинских националистов // Архитектурная газета. – 1937. – № 69. – 8 Окт.
5. Генисарецкий О. И. Еще раз о средовом проектировании и проектности культуры // Кентавр. – 1996. – № 2 (16). – С. 27.
6. Акмен І. Р. Українська архітектурна спадщина в Радянській періодиці 30–40-х рр. ХХ ст. // Науковий вісник будівництва. – ХНУБА. – № 3 (93). – 2018. – С.19-28.
7. Хазанова В. Э. Архитектура СССР 1930-х годов // Люди и судьбы. ХХ век. Книга очерков / Сост. и отв. ред. В. Е. Лебедева; редкол. В. Э. Хазанова и др. – М.: Едиториал УРСС, 2005. – 272 с.
8. Альбом проектов планировок селений и усадеб. – Харьков: Укрмелиоводхоз, Сельстройчасть, 1924.
9. Проекти сільського будівництва. – Харків, 1926
10. Альбом проектів будівель у колгоспах. – Харків, 1929
11. Альбом проектов применяемых в сельскохозяйственном строительстве (колхозах, совхозах, МТС и др. с.-х. предприятиях) / Народный комиссариат земледелия Союза ССР, Сельхозстройпроект. – М. : Издание Сельхозстройпроекта НКЗ СССР, 1937. – 346 с.
12. Г. Гинзбург О. / Совещание по вопросам национальной формы // Архитектурная газета. – 1935. – № 21. – 12 Апр.
13. Молокин А. Г. Архитектура Украины // Архитектурная газета. – 1935. – № 30. – 28 Мая.
14. Троценко В. К. Особенности архитектуры Украины // Архитектурная газета. – 1935. – № 31. – 3 Июня.
15. Красносельский А. Л. Использовать ценности национальной культуры // Архитектурная газета. – 1935. – № 31. – 3 Июня.

16. Ветров А. Архитектор и заказчик // Архитектурная газета. – 1935. – № 58. – 16 Окт.
17. Архитектура СССР. – 1936. – №4. – С. 76.
18. Вутке О. А. Колхозное жилище // Архитектурная газета. – 1935. – № 9. – 12 Февр.
19. Сімікін, М.І. Про типовий проект садиби і житла колгоспника // Архітектура Радянської України. – 1938. – № 8. – с. 27
20. Архитектурная газета. – 1936. – № 5 (77). – 22 Янв.
21. Беккер Н. О. Организовать мастерскую колхозной архитектуры // Архитектурная газета. – 1935. – № 3. – 13 Янв.
22. Андрущенко, Г, Доленко, А. Лизько, С. Планування і будівництво колгоспного села // Архітектура Радянської України. – 1938. – № 6. – С. 29
23. Котков, І.І. Яке житло потрібне колгоспнику (Дискусія про житло колгоспника) // Архітектура Радянської України. – 1941. – № 3.
24. Куниця, К. Садиба і житло колгоспника (за матеріалами Полтавщини) // Архітектура Радянської України. – 1939. – № 8. – С. 16
25. Мигай, І, Антошук, В. Назустріч вимогам радянського села // Архітектура Радянської України. – 1938. – № 2. – С. 31
26. Андрущенко, Г, Доленко, А., Лизько, С. Планування і будівництво колгоспного села // Архітектура Радянської України. – 1938. – № 6. – С. 29
27. Верблюдов В. Будівництво радянського села // Архітектура Радянської України. – 1935. – № 5. – С. 5
28. Жуков К. М–иси в плануванні колгоспного житла // Архітектура Радянської України. – 1939. – № 8. – С. 13–16
29. Обміри України. – 1938. – № 4-5. – С. 70 - 71
30. Величко, В.С. Ще до питання про індивідуальне житло колгоспника // Архітектура Радянської України. – 1940. – № 7. – С. 19-22.
31. Касьянов, О.М. Проти консервативних тенденцій у вивченні народного житла // Архітектура Радянської України. – 1940. – № 11. – С. 37
32. Сімікін, М.І. З приводу «консервативних» тенденцій у вивченні народного житла // Архітектура Радянської України. – 1940. – № 12. – С. 35
33. Котков, І.І. Яке житло потрібне колгоспнику (Дискусія про житло колгоспника) // Архітектура Радянської України. – 1941. – № 4. – С. 34-38, С. 35
34. Троценко, В.К. Колгоспне житло для Харківської області // Архітектура Радянської України. – 1939. – № 7. – С. 26
35. Андрущенко, Г, Доленко, А. Лизько, С. Планування і будівництво колгоспного села // Архітектура Радянської України. – 1938. – № 6. – С. 29
36. Архітектура Радянської України. – 1939. – № 7. – С.
37. Акмен І. Р. Архітектурна просвіта та модернізації української традиції в архітектурі 20-х – 30-х рр. ХХ ст. // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. Збірник / Відпов. ред. М. М. Дьомін. – К.: КНУБА, 2014. – Вип. 35. – С. 16-27.

Akmen I. R. APPLICATION OF THE PEOPLE'S EXPERIENCE AND DEVELOPMENT OF THE HOUSING FOR A UKRAINIAN COLLECTIVE FARMER: DISCUSSION IN PERIODICALS OF THE 1930s AND 1940s OF THE XXth CENTURY. The study of changes in the formation of directions of the architectural education as a component of professional activities during the time of sovietization of society in the 1930s and 1940s of the XXth century is caused by several reasons. Firstly, the basis of these changes was the mechanism of the forced transformation of the professional thinking and activities in the direction of the socialist realism ideology. The community of professionals finds itself in the center of re-loading the background knowledge and can no longer remain the holder of the national consciousness, erudition and creativity. Secondly, the national traditions were preserved, and they were being formed in certain aspects by the order of public service employees, relying on the distorted interpretation of an individual's existence, meanings of its activities and vision of the national affiliation to the Soviet society. The sovietization of the Ukrainian architecture in the 1930s and 1940s of the XXth century was supported by professional periodicals. The problems of "the creative progressiveness of the classical, and mainly, national heritage", as well as "vital needs of the country... in all types of the architectural creativity and, especially, the housing architecture" acquire the importance. Thus, the important milestone for architects became the implementation of the new political direction of "the survival of opposites in human society: – between the city and the village". Architects joined the competitions for development of the rural building-up, design of rural clubs and collective farmer housing, as well as organization of the socialist life in the countryside, which became the meaning of their creativity. The professional press broadly scans the competitions and forms criticism and discursive communication practices, which

constitutes the sphere of the unexplored material up to now.

Keywords: ukrainian architectural heritage, housing collective farmer, architectural periodicals, journalism, architectural education of the public.

Акмен И. Р. ПРИМЕНЕНИЕ НАРОДНОГО ОПЫТА И РАЗРАБОТКА ЖИЛЬЯ УКРАИНСКОГО КОЛХОЗНИКА: ДИСКУССИЯ В ПЕРИОДИКЕ 30-40-х гг. XX в. Исследование изменений в формировании направлений архитектурной просвещения как составляющей профессиональной деятельности во времена советизации общества 30-40-х гг. XX в. обусловлено несколькими причинами. Во-первых, основой этих изменений становился механизм принудительной трансформации профессионального мышления и деятельности в направлении идеологии соцреализма. Профессиональное сообщество оказывается в центре перезагрузки жизненного мира и уже не может оставаться носителем национального сознания, образованности и креативности. Во-вторых, народные традиции, сохранились и в определенных аспектах формировались по приказу госслужащих, опирались искаженном предста-

влению о бытии человека, смыслы ее деятельности и видения национальной принадлежности советскому обществу. Советизация архитектуры Украины в 30-40-х гг. XX в. поддерживалась профессиональной периодической прессой. Приобретает значимость проблемы «творческой прогрессивности классического, главным образом отечественного наследия» и «жизненных потребностей страны ... во всех видах архитектурного творчества и, особенно, архитектуры жилья». Так, важной вехой для архитекторов стала реализация нового политического направления «выживания противоположностей в человеческом обществе — между городом и деревней». Архитекторы присоединились к конкурсам по разработке застройки села, проектирования сельских клубов и жилья колхозника, а также организации социалистического бытия на селе, что стало смыслом их творчества. В профессиональной прессе ведется широкий обзор конкурсов и формируется критика и дискурсивные практики общения, что и по сей день составляет сферу неисследованного материала.

Ключевые слова: украинское архитектурное наследие, жилье колхозника, архитектурная периодика, публицистика, архитектурное просвещение общественности.

DOI: 10.29295/2311-7257-2019-95-1-43-50
УДК 72.01

Климов И.О.

*Харьковский национальный университет строительства и архитектуры
(ул. Сумская, 40, Харьков, 61002, Украина; e-mail: ingwarklimov@gmail.com;
orcid.org/0000-0003-3980-2089)*

ПРОБЛЕМА ДИХОТОМИИ ТРАДИЦИОНАЛИЗМА И НОВАТОРСТВА В ПРАКТИКЕ СОВРЕМЕННОЙ АРХИТЕКТУРЫ ПРАВОСЛАВНЫХ ХРАМОВ

В статье проанализировано современное состояние современного православного храмостроительства на постсоветском пространстве. Выявлены особенности взаимодействия традиций и новаторства в практике современной культовой архитектуры. Сформулированы предложения по совершенствованию идейно-выразительных средств семантики сакральной архитектуры и условий внедрения новаций при соблюдении традиционной содержательной основы.

Ключевые слова: сакральная архитектура, православный храм, канон, устойчивая традиция, новаторство, семантика архитектуры.

Актуальность заключается в назревшей необходимости согласования проблематики внедрения в архитектурную практику православного храмостроения новаций на фоне наследия многовековых устойчивых традиций сакрального зодчества.

Наиболее остро стоит проблема соблюдения идейно-содержательной основы семантической структуры сакральной архитектуры христианской ортодоксии в контексте мировоззренческих парадигм современ-